

MEMÒRIA I EVOCACIÓ DEL DR. JOAN MERCADER I RIBA

A finals de l'any 1989 ens deixà per sempre el Dr. Joan Mercader i Riba, historiador il·lustre, antic professor de la nostra Universitat, i fins a la seva jubilació professor d'investigació del CSIC. A l'hora d'encarar-nos amb la trajectòria vital de qualsevol persona solen presentar-se davant el biògraf, confosos amb els trets de l'actuació quotidiana, unes grans línies que permeten extreure una visió de conjunt definitòria del personatge. En el cas del Dr. Mercader m'atreviria a dir que la seva trajectòria vital va ésser extraordinàriament rectilínia, sense fisures gairebé sense esbarjos que el poguessin destorbar de la seva vocació precoç veure «*l'ofici d'historiador*», entès en el sentit més etimològic del terme: d'aquella persona que dedicà la seva vida a la professió d'historiador, que dominava com pocs les tècniques de l'ofici, que esmerçà tots els esforços a difondre els seus coneixements, i que ens ha llegat una de les produccions historiogràfiques més sòlides dels darrers anys, tant per la seva quantitat com pel rigor, serietat i erudició amb que fou realitzada al llarg de més de quaranta anys de dedicació.

El Dr. Joan Mercader nasqué a Igualada l'any 1917, en el si d'una família de botiguers i posteriorment industrials del ram de l'alimentació. Cursà els seus estudis primaris a les escoles de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, i tant en aquestes escoles, com

després d'haver-se incorporat a l'Institut García Fossas de la mateixa ciutat, on cursà el batxillerat, mostrà una molt acusada vocació literària i històrica. L'any 1935 començà els seus estudis superiors a Barcelona, a l'Escola Normal de la Generalitat, però com per a molts d'altres ciutadans, l'esclat de la guerra civil representà una alteració considerable de la seva preparació acadèmica. A partir de 1940, en els difícils anys de la post-guerra, inicià els estudis de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. La seva formació universitària es clogué l'any 1946, amb l'elaboració de la seva tesi doctoral sobre el tema *Barcelona durante la ocupación francesa, 1808-1814*, obra amb la qual obtingué el Premi Menéndez Pelayo de recerca històrica del mateix any.

La trajectòria universitària del Dr. Joan Mercader estigué marcada per dues circumstàncies igualment transcendents. En el terreny acadèmic, la seva vinculació al departament d'Història li permeté entrar en contacte amb el professor Jaume Vicens Vives, la qual cosa significà la seva adscripció a una de les corrents més renovadores i productives de la historiografia catalana, l'anomenada «*escuela Vicens*», que donà lloc a una generació d'excel·lents investigadors i professors universitaris, com Joan reglà, Emili Giral, Jordi Nadal, Manuel Riu, Josep Fontana, etc. Al mateix temps, però, el Dr. Mercader entrà en contacte també amb les activitats de l'Institut d'Estudis Catalans, llavors en la clandestinitat, on fou deixeble del professor Ferran Soldevila en els cursos que s'impartien en els Estudis Universitaris Catalans. En aquesta etapa barcelonina, el Dr. Mercader simultanejà les seves tasques docents com a professor adjunt a la universitat (1948-1954) amb les activitats realitzades a la Societat Catalana d'Estudis Històrics, entitat de la qual fou vice-secretari. Per raons de salut, l'any 1954 s'hagué de traslladar a Madrid, ciutat en la qual residí durant més de trenta anys, i on desenvolupà la seva activitat professional en el Consejo Superior de Investigaciones Científicas, primer com a col·laborador científic, i posteriorment com a professor d'investigació.

És important destacar que malgrat la seva perllongada absència de més de trenta anys, obligada per motius professionals i de salut, el seu record ha restat viu i entranyable entre els medis universitaris i historiogràfics de Catalunya, no solament a través de les obres que anava publicant, sinó també per mitjà de l'assídua i cordial relació epistolar que mantenia amb els seus col·legues i amics, i a través de la seva extensa i reeixida dedicació a les ressenyes de les obres històriques de temàtica catalana, aparegudes en revistes com «Hispania», «Índice Histórico Español» o «Serra d'Or». Igualment destacable i permanent fou la vinculació que mantingué amb la seva ciutat nadiua, en la qual portà a terme una incansable tasca de dignificació de la historiografia local, amb la fundació l'any 1947 del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. En aquesta vessant constituí una autèntica obsessió del Dr. Mercader el propiciar una millora de la infraestructura cultural d'Igualada, fomentant la creació dels museus de la ciutat i de la pell, i procedint a la sistematització dels arxius municipal, notarial i parroquial. Aquesta projecció en l'àmbit de la història local el feu participar en l'organització de les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos de Catalunya, de les quals fou un dels fundadors a partir de la reunió celebrada a Martorell l'any 1950.

En el terreny historiogràfic pròpiament dit, la producció del Dr. Mercader estigué a cavall entre els segles XVIII i XIX, amb obres d'una enorme significació repartides entre els dos períodes. Respecte a les seves recerques sobre el segle XVIII català, realitzà aportacions de primera magnitud, que significaren una innovació considerable respecte el tractament que havia merescut el mateix període en la historiografia anterior. Bona part de les seves obres sobre la implantació del règim borbònic a Catalunya («*La ordenación de Cataluña por Felipe V: la Nueva Planta*» (1951), «*Del Consell de Cent al Ayuntamiento borbónico*» (1961), «*La superintendencia de Cataluña*» (1966), totes elles publicades a la revista «Hispania»), foren el resultat de les recerques realitzades en la seva etapa docent a la Universitat de Barcelona, i meresque-

ren ésser refoses posteriorment en forma de llibre en obres com «*Els Capitans Generals*» (1957), editada dins la col·lecció «*Biografies Catalanes*» d'Editorial Teide, dirigida per Vicens Vives, i «*Felip V i Catalunya*» (1968). Aquestes aportacions bibliogràfiques han resultat cabdals per a la historiografia sobre la Catalunya moderna, època en la qual el Dr. Mercader ha d'ésser considerat un dels millors especialistes, i atenent aquesta dedicació l'any 1983 fou nomenat «*Professor Honorari*» del Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona.

Respecte a la seva especialització en la temàtica vuitcentista i —de molt el gruix més important de la seva obra—, destaquen els estudis sobre la Guerra del Francès i l'època napoleònica, des de la seva mateixa tesi doctoral sobre «*Barcelona durante la ocupación francesa, (1808-1814)*», amb la qual obtingué el Premi Menéndez Pelayo l'any 1946, a la seva darrera i probablement més transcendental obra sobre la figura i el govern de José Bonaparte: «*José Bonaparte, Rey de España. Historia externa del reinado*», publicada l'any 1971, i «*Estructura del Estado español bonapartista*», publicada l'any 1983, al final ja de la seva carrera professional. En els gairebé quaranta anys que separen aquestes publicacions foren múltiples els articles publicats sobre la mateixa temàtica en revistes especialitzades, a més d'altres obres de tema concomitant, com per exemple «*La ideologia dels catalans de 1808*» (1947), o «*Catalunya i l'imperi napoleònic*» (1978).

Aquesta fecunda i exemplar trajectòria humana i professional feu mereixedor al Dr. Mercader de diversos guardons al llarg de la seva vida. En l'àmbit local, l'any 1973 fou nomenat «*Fill Predilecte d'Igualada*» com a homenatge de l'Ajuntament d'aquella ciutat per les seves constants aportacions culturals i investigadores. En la seva dedicació professional a la història obtingué els premis de recerca «Menéndez Pelayo» (1946), «Abad Dernosa» (1979), «Josep Massot i Palmés» de l'IEC (1981), «Premi de la Crítica Serra d'Or» (1979), i com a compendi de tota una vida de dedicació a l'estudi de la història de Catalunya, l'any 1987 fou

condecorat amb la «Creu de Sant Jordi», la màxima distinció atorgada per la Generalitat de Catalunya. També l'any 1987 el Departament de Cultura de l'Ajuntament d'Igualada instituï el «*Premi Dr. Mercader de Recerca*», amb l'objectiu de promoure les recerques històriques sobre Igualada i la comarca de l'Anoia, i retre d'aquesta manera un homenatge constant al seu titular.

Josep M. Torras i Ribé
Departament d'Història Moderna